

Tegn-et-kort-data fra Aarhus og København – en perceptuel-dialektologisk undersøgelse

Kristoffer Friis Bøegh, Inger Schoonderbeek Hansen & Mette-Marie Møller Svendsen
Aarhus Universitet

1. Indledning¹

I denne artikel præsenterer vi en første pilotundersøgelse i dansk sociodialektologisk (jf. Kristiansen 2018) sammenhæng hvori vi anvender en perceptuel-dialektologisk metode til at afdække sprogbrugerens opfattelser af og holdninger til sproglig variation: *the draw-a-map task* (jf. fx Preston 2018:185 f.), eller på dansk: 'tegn-et-kort-metoden'. Vi benytter tegn-et-kort-metoden til at anlægge et nyt, sammenlignende sociolingvistisk-geografisk perspektiv på den sproglige virkelighed som den opleves – og potentielt opleves forskelligt – af sprogbrugere i Danmark. Konkret har vi undersøgt en respondentgruppe i hhv. Aarhus og København og deres respektive opfattelser af det nutidige danske sproglandskab igennem et eksperiment i to dele: først fra et *bottom up*-perspektiv (sprogbrugernes) og dernæst fra et *top down*-perspektiv (sprogforskerens). Undersøgelsen har følgende forskningsspørgsmål: Hvilke sproglige forskelle og ligheder findes der i Danmark ifølge sprogbrugerne? Hvilke betegnelser anvender de om den opfattede sproglige variation? Og kommer opfattelserne af den sproglige virkelighed forskelligt til udtryk i tegn-et-kort-dataene fra Aarhus og fra København?

I afsnit 2 redegør vi for baggrunden for undersøgelsen. I afsnit 3 beskriver vi undersøgelsens metoder og data. I afsnit 4 præsenterer og diskuterer vi undersøgelsens resultater. I afsnit 5 bringer vi en opsamling og perspektiverer til fremtidig forskning.

2. Perceptuel dialektologi i dansk sociodialektologi

Danmark har en lang forskningstradition inden for sproglig variation og sprogforandring (jf. fx Pedersen 2003; Bøegh et al. 2023). Eksperimentelle undersøgelser af sprogbrugerens holdninger

¹ Stor tak til Malene Monka og Kristine Køhler Mortensen som stod for indsamlingen af de københavnske data til undersøgelsen, og til deres hold i E22 på Dansk, Københavns Universitet, som leverede besvarelsene. Tak også til vores hold i F22 i hhv. *Sprogbrugsanalyse* og *Sproglig variation* på Nordisk, Aarhus Universitet, som ligeledes leverede data; til vores praktikanter Ilaria Iannaccone og Erica Morone som assisterede med at digitalisere de håndtegnede kort; samt til publikum til MUDS 19 og fagfællen for gode kommentarer.

til udvalgte sproglige varieteter har vist at der findes forskel på sprogbrugeres bevidste og underbevidste sprogholdninger (bl.a. Kristiansen 1991, 2009; Quist 2005; Maegaard 2007; jf. desuden Kristiansen 2020). Forholdet mellem disse to sprogholdningstyper har Tore Kristiansen (2009:170) kaldt for paradoksalt, for det viser sig at selv om sprogbrugernes bevidste eller eksplicit udtrykte holdninger til lokale varieteter (dvs. dialekter) generelt er positive, så peger deres underbevidste eller implicit udtrykte holdninger væk fra det lokale, dvs. i retning af København, der længe har været opfattet som det altdominerende sproglige normcenter (dvs. rigsdansk). Det senmoderne Danmark fremstår således som et af de mest homogene sprog-samfund i Europa, og det er, lyder argumentet, de underbevidste sprogholdninger, og den standardsprogsideologi de afspejler, der matcher den observerede sprogforandring, herunder den omfattende standardiseringsproces det danske sprogsamfund har gennemgået siden begyndelsen af det 20. århundrede (jf. Kristiansen 2020).

Resultaterne af flere nyere studier tyder imidlertid på at sprogbrugere opfatter den sproglige virkelighed mere forskelligt end det hidtil har været antaget i dansk sociodialektologi, alt afhængigt af hvor i Danmark sprogbrugerne kommer fra. Dette udfordrer ideen om standard-sprogets hegemoni. Det gælder især sprogholdningsundersøgelser udført i Jylland: i Nordjylland og i Sønderjylland, som del af projektet *Dialekt i periferien* (Maegaard & Quist 2020, se Maegaard et al. 2020 for en samlet fremstilling), samt i Midtvestjylland (Hansen & Goldshtein 2021; Hansen 2022). Disse undersøgelser tegner et mindre entydigt sprogideologisk billede (jf. desuden fx Ladegaard 1999; Svenstrup & Thøgersen 2009) og peger dermed i retning af en mere kompleks sociolingvistisk virkelighed. En del af forklaringen skal øjensynligt findes i denne type eksperimenters metodologi, herunder de sproglige stimuli. Fx kan undersøgelsesresultaterne af sprogideologiske spørgsmål være forskellige alt efter i hvor høj grad de sproglige stimuli er tilpasset lokale forhold, dvs. stemmer overens med respondenternes sproglige virkelighed; af den grund kommer bl.a. resultatet med ét, københavnsk-orienteret normcenter ikke så entydigt frem i de seneste som i tidligere undersøgelser (jf. Hansen 2022).

Den perceptuelle dialektologi fokuserer på almindelige sprogbrugeres opfattelser af og holdninger til sproglig variation ud fra et sociolingvistisk-geografisk perspektiv (se fx Preston 2018 for en oversigt). Hvor man i dansk sociodialektologi især har benyttet en kombination af forskellige eksperimentelle undersøgelsesformer og etnografiske feltarbejder, har tegn-et-kort-metoden stået stærkt internationalt inden for den perceptuelle dialektologi (jf. fx Preston 1999, 2018; Cramer 2021; Montgomery 2022). Metoden har potentiale til at lade sprogbrugere komme endnu mere til orde, og den kan dermed bidrage til yderligere at nuancere billedet af sproglig variation og sprogforandring i Danmark.

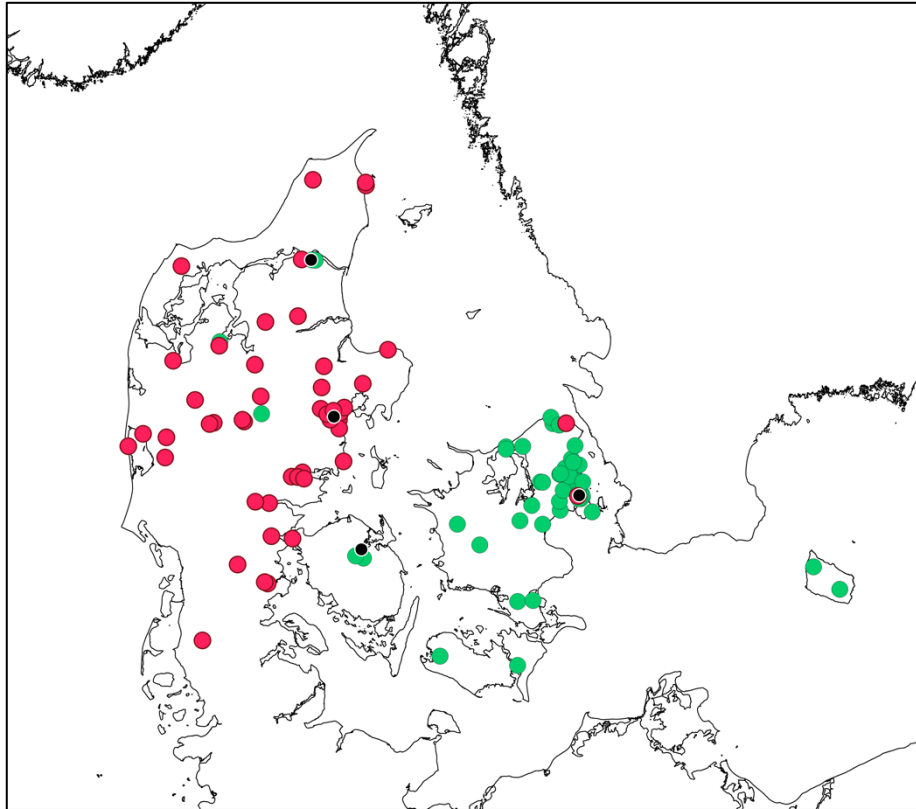
3. Metoder og data

Tegn-et-kort-metoden blev introduceret i 1980'erne af Dennis Preston (fx 1982, 1986, 1989). Metoden går ud på at en gruppe respondenter får udleveret et kort hver over et givent geografisk område, i dette tilfælde et danmarkskort, hvorpå de indtegner deres opfattelse af hvor der findes sproglige forskelle og ligheder, og hvordan disse forskellige sprogområder/-varieteter kan betegnes og karakteriseres. Altså kan metoden bruges til at undersøge hvilke geografiske og sociale varieteter af dansk talesprog der er perceptuelt fremtrædende for sprogbrugere, hvordan de afgrænser disse forskellige sprogområder, og hvad de forstår som kendetegn (socialt, lingvistisk) ved et givent område eller en given varietet. I tillæg til at indsamle individuelle kort anvender vi i denne undersøgelse en videreudvikling af tegn-et-kort-metoden i digitalt regi (jf. Montgomery & Stoeckle 2013; Montgomery 2022). Den går ud på at benytte GIS-software (dvs. et geografisk informationssystem) til at aggregere data fra individuelle besvarelser og yderligere udforske mere generelle mønstre i materialet og visualisere resultaterne. I det følgende præsenterer vi de to respondentgrupper, vores eksperiment og databehandlingen.

3.1. Respondenter

Vores respondenter var 47 BA-studerende fra Nordisk sprog og litteratur på Aarhus Universitet (AU) og 51 BA-studerende fra Dansk på Københavns Universitet (KU). I gennemsnit var respondenterne i starten af 20'erne (AU: 23,4 år; KU: 22,2 år), og kønsfordelingen var meget ens for de to respondentgrupper (AU: 79 % kvinder, 17 % mænd, 4 % uden angivet køn; KU: 78 % kvinder, 18 % mænd, 4 % uden angivet køn). Figur 1 viser hvor respondenterne angav de kommer fra. Enkelte respondenter ($n = 3$) stammer fra Jylland selv om de indgår i KU-datasættet, og vice versa ($n = 2$), men det overordnede mønster er at AU-respondenterne kommer fra Jylland og KU-respondenterne fra det østlige Danmark.² Vi antager derfor at resultaterne overordnet set afspejler hhv. et vestdansk og østdansk perspektiv på sproglig variation. Da der er tale om et pilotforsøg, valgte vi nogle for os oplagte respondentgrupper, nemlig vores egne og kollegers danskstuderende. Grupperne må dermed forudsættes at være delvis forudindtagne i forhold til emnet; omvendt danner de et godt udgangspunkt for en planlagt opskalering med fx yngre udskolings- eller gymnasieelever.

² En enkelt respondent der angav at være fra Færøerne, har også bidraget til KU-datasættet, men vedkommende er ikke repræsenteret på kortet i figur 1.

Figur 1: Oversigtskort over respondenternes selvrapporterede hjemegne. Røde cirkler = AU-responderter; grønne cirkler = KU-responderter.

3.2. Eksperimentets to dele

Respondenterne fik hver udleveret to danmarkskort. Standardmetoden inden for perceptuel dialektologi er at benytte et kort med minimal markering, almindeligvis kun landegrænser og større byer (jf. Bounds & Sutherland 2018). Vores kort til eksperimentet viste den dansk-tyske grænse og København, Aarhus, Aalborg og Odense, men var ellers blankt (se figur 2).

Formålet med eksperimentets del 1 var at undersøge sprogbrugernes egne afgrænsninger af og bevidste holdninger til sproglig variation. Respondenterne blev instrueret i at indtegne på det ene kort hvor de mente der findes sproglige forskelle og ligheder, give de forskellige sprogområder (eller: varieteter) en betegnelse, give deres mening til kende om sprogområderne og gerne give eksempler på kendetegn for de forskellige områder. Dertil blev de bedt om at notere baggrundsinformation om deres alder, køn, hjemegn og sproglige baggrund. Respondenterne fik 15 min. til at besvare del 1.

Formålet med eksperimentets del 2 var at undersøge hvad sprogbrugerne forstår ved en række gængse betegnelser for sprogvarieteter (jf. fx Svenstrup & Thøgersen 2009). Instruktio- nen til del 2 blev først vist efter endt besvarelse af del 1. Respondenterne blev instrueret i at indtegne områder for følgende varietetsbetegnelser: *københavnsk*, *jysk*, *dialekt* og *rigsdansk*.

denterne havde indtegnet på deres kort, i form af vektor-polygoner, dvs. digitale repræsentationer af de håndtegnede inddelinger. Alle polygoner blev tagget med deltagernes sociodemografiske data og deres valgte betegnelser for sprogområder/-varieteter. Det samlede datasæt består af 1.289 polygonobjekter. I de fleste tilfælde svarer ét polygonobjekt til én håndtegnet inddeling, men der er også tilfælde hvor ét polygonobjekt svarer til flere håndtegnede inddelinger (typisk i eksperimentets del 2, hvor fx *dialekt* oftest blev indtegnet flere forskellige steder af samme respondent).

Vi brugte QGIS til at producere kortvisualiseringer ud fra disse aggregerede data. Vi samlede de forskellige polygonobjekter i polygongrupper ud fra de betegnelser respondenterne selv havde indtegnet på deres kort – dog med sted- og varietetbaserede betegnelser slået sammen hvor dette var muligt (så fx *Fyn* og *fynsk* behandles samlet, dvs. under én betegnelse: *fynsk*). Vi farvelagde polygongrupperne og gav dem 3 % opacitet per polygonobjekt. Altså er hvert enkelt polygonobjekt stort set gennemsigtigt, men når polygonobjekter overlejres, kan en høj ”enighedsgrad” (jf. *agreement level* eller *recognition rate*, se fx Montgomery 2012; Preston 2018:186) blandt respondenterne aflæses i form af en tydelig farvekoncentration i visualiseringen. En lavere enighedsgrad afspejles i form af en mindre tydelig farvekoncentration (jf. fx Montgomery & Stoeckle 2013:81).

4. Resultater

4.1. To perspektiver på den sproglige virkelighed i Danmark

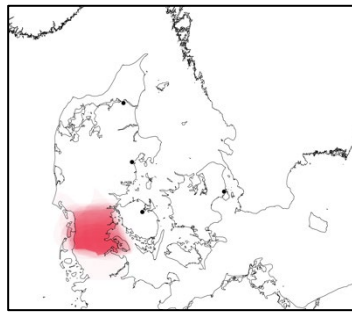
I dette afsnit præsenterer og diskuterer vi resultaterne af eksperimentets del 1, altså undersøgelsens *bottom up*-perspektiv på sproglig variation i Danmark. Grundet pladsbegrænsninger fokuserer vi primært på og præsenterer udelukkende kortvisualiseringer af de opfattede sprogområder/-varieteter (herefter forenklet til *varieteter*) med høj enighedsgrad – dvs. perceptuelt fremtrædende varieteter, hvilket vi her definerer som varieteter med 10 eller flere individuelle belæg per respondentgruppe (jf. i øvrigt diskussionen i Cramer 2021:3). En oversigt over varieteterne med høj enighedsgrad vises i tabel 1.

AU-respondenter (n = 47)				KU-respondenter (n = 51)			
Nr.	Varietet	n	%	Nr.	Varietet	n	%
1	Sønderjysk	45	95,7	1	Sønderjysk	46	90,2
2	Fynsk	43	91,5	2	Bornholmsk	40	78,4
3	Vestjysk	40	85,1	3	Fynsk	40	78,4
4	Nordjysk	39	83,0	4	Københavnsk	39	76,5
5	Bornholmsk	36	76,6	5	Nordjysk	32	62,8
6	Københavnsk	35	74,5	6	Nordsjællandsk	20	39,2
7	Midtjysk	27	57,5	7	Århusiansk	19	37,3
8	Sjællandsk	24	51,1	8	Jysk	18	35,3
9	Århusiansk	23	48,9	9	Vestjysk	18	35,3
10	Nordsjællandsk	22	46,8	10	Rigsdansk	16	31,4
11	Østjysk	21	44,7	11	Sydsjællandsk	13	25,5
				12	Sjællandsk	11	21,6

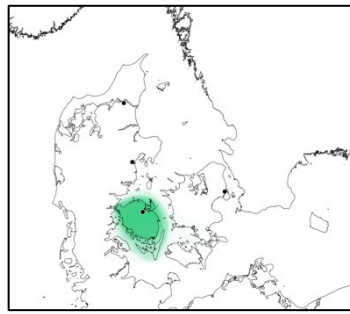
Tabel 1: Varieteter med høj enighedsgrad hos hhv. AU- og KU-respondenterne.

Resultaterne viser at de to respondentgrupper skelner mellem et sammenligneligt antal varieteter (total: n = 906; AU: n = 476, 52,5 %; KU: n = 430, 47,5 %). Varieteterne med høj enighedsgrad som ses i tabel 1 er ligeledes sammenlignelige (AU: n = 355, 74,6 %; KU: n = 312, 72,6 %). I vores KU-data er der dog kun fem varieteter med mere end 50 % enighed hvor antallet for AU-respondenterne er otte. I vores AU-data er faldet desuden mere skarpt fra perceptuelt fremtrædende varieteter til øvrige varieteter: fra 44,7 % for *østjysk* til 19,1 % (n = 9) og nedefter for de næste varieteter (*sydsjællandsk*, *Aalborg*, *nordvestjysk*). Til sammenligning er næste varietet efter *sjællandsk* (21,6 %) i KU-dataene *Vestegnen* (n = 9, 17,6 %) og *Amager* og *Lolland-Falster* (n = 8, 15,7 %).

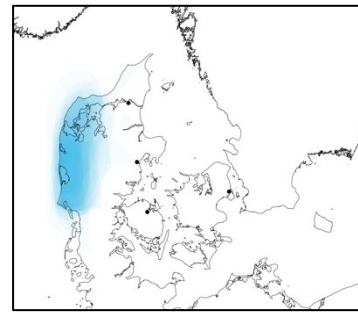
Figur 3 og 4 viser kort med de forskellige perceptuelt fremtrædende varieteter visualiseret separat for hhv. AU- og KU-respondenterne; dernæst viser figur 5 og 6 de samme varieteter samlet på ét kort for hver respondentgruppe. For sammenlignelighedens skyld matcher de valgte farver for de varieteter der optræder hos begge respondentgrupper (så fx *bornholmsk* konsekvent er farvet orange, osv.). Omvendt har varieteterne *midtjysk* (kun med høj enighedsgrad i AU-resultaterne) og *jysk* (KU) samme farve (grå) på de forskellige kort; det samme er tilfældet for *østjysk* (AU) og *rigsdansk* (KU) (gul). En sidste farve (støvet lyseblå) benyttes kun for *sydsjællandsk* (KU).

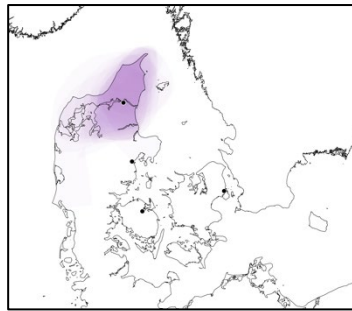
Søndersjysk (1)

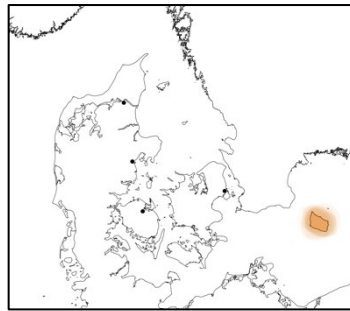
Fynsk (2)

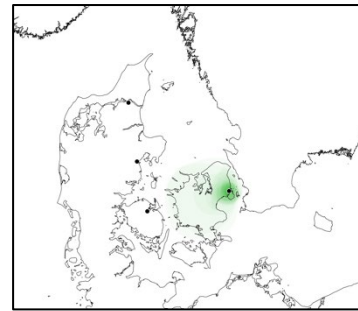
Vestsjysk (3)

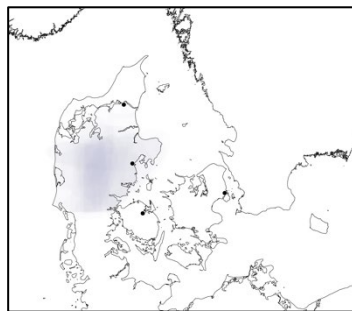
Nordjysk (4)

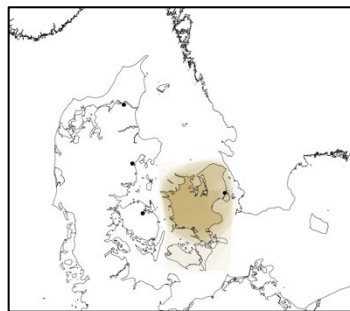
Bornholmsk (5)

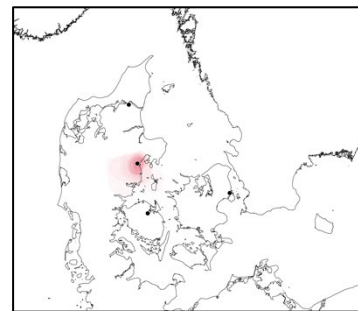
Københavnsk (6)

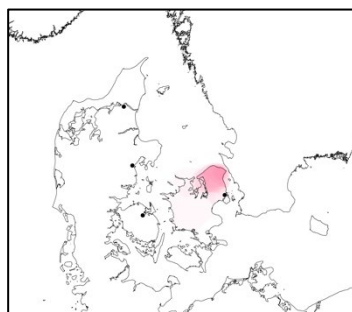
Midtjysk (7)

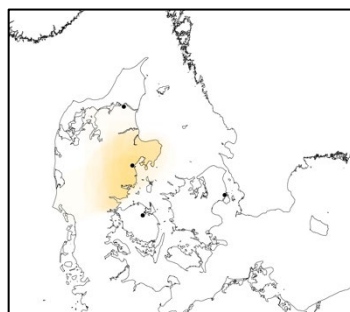
Sjællandsk (8)

Århusiansk (9)

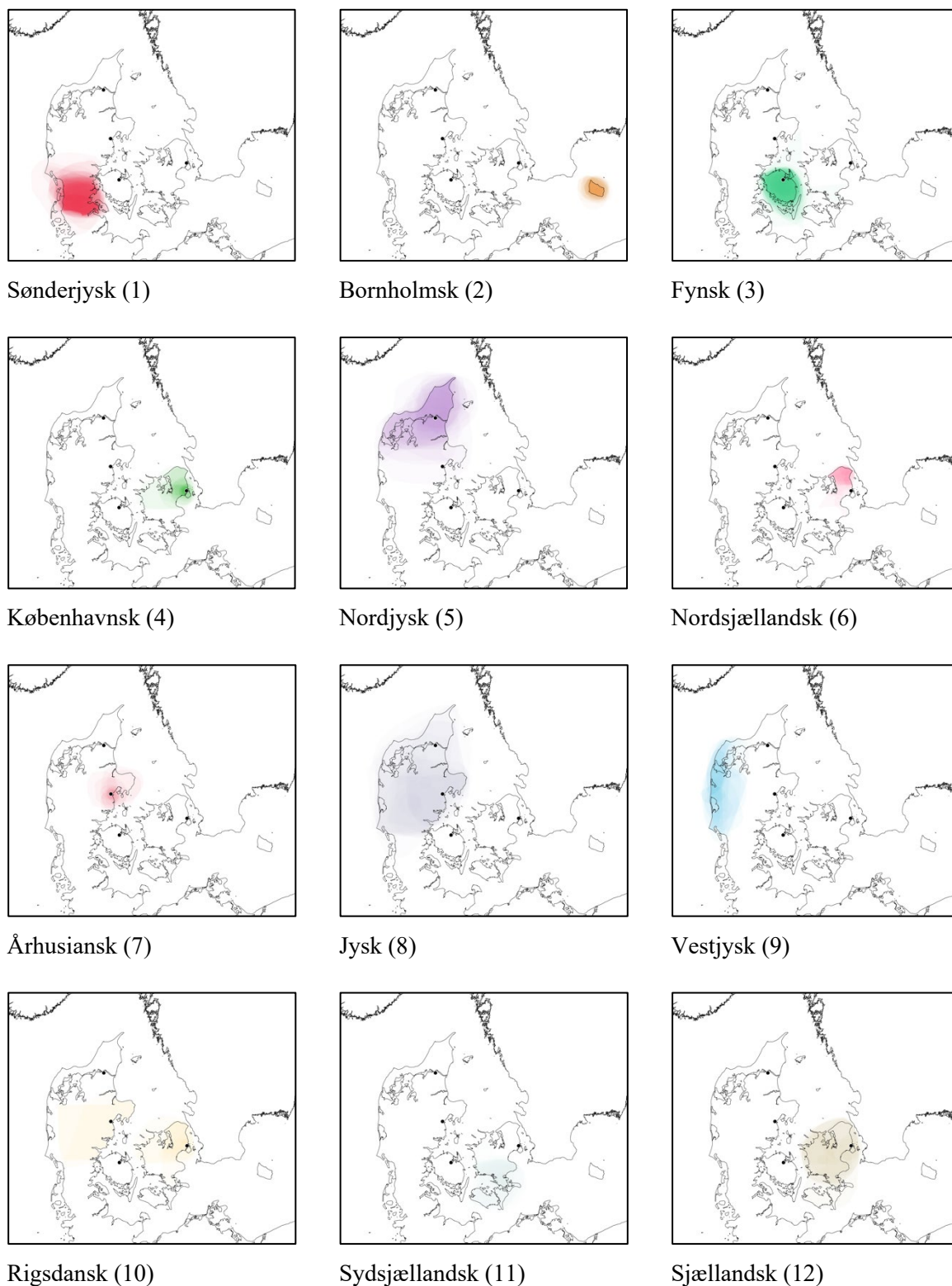

Nordsjællandsk (10)

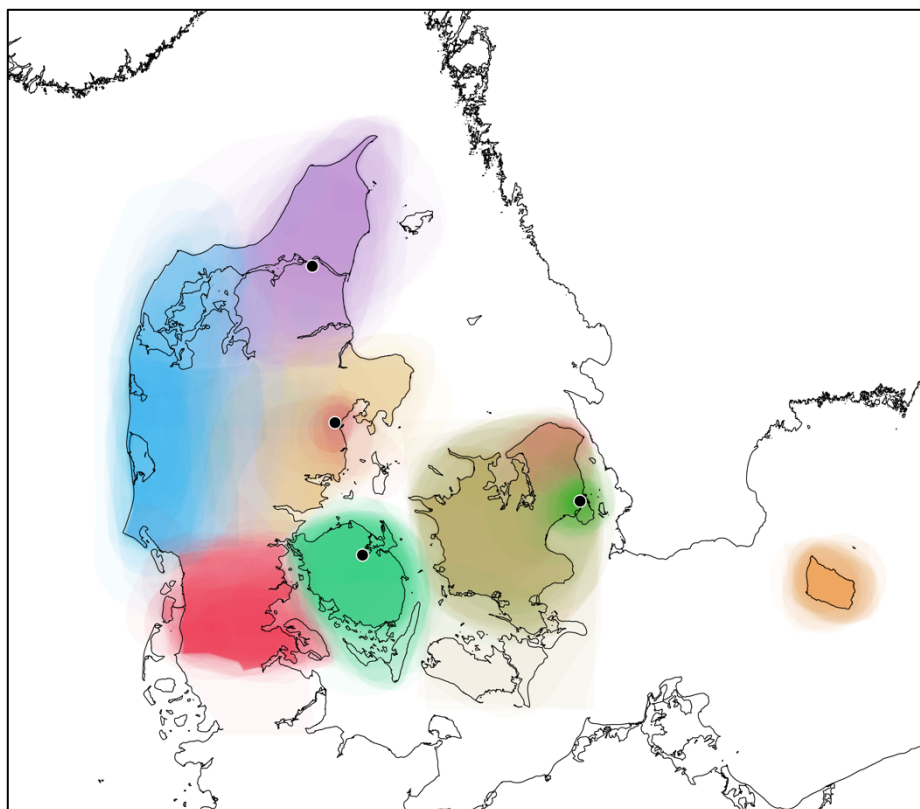

Østjysk (11)

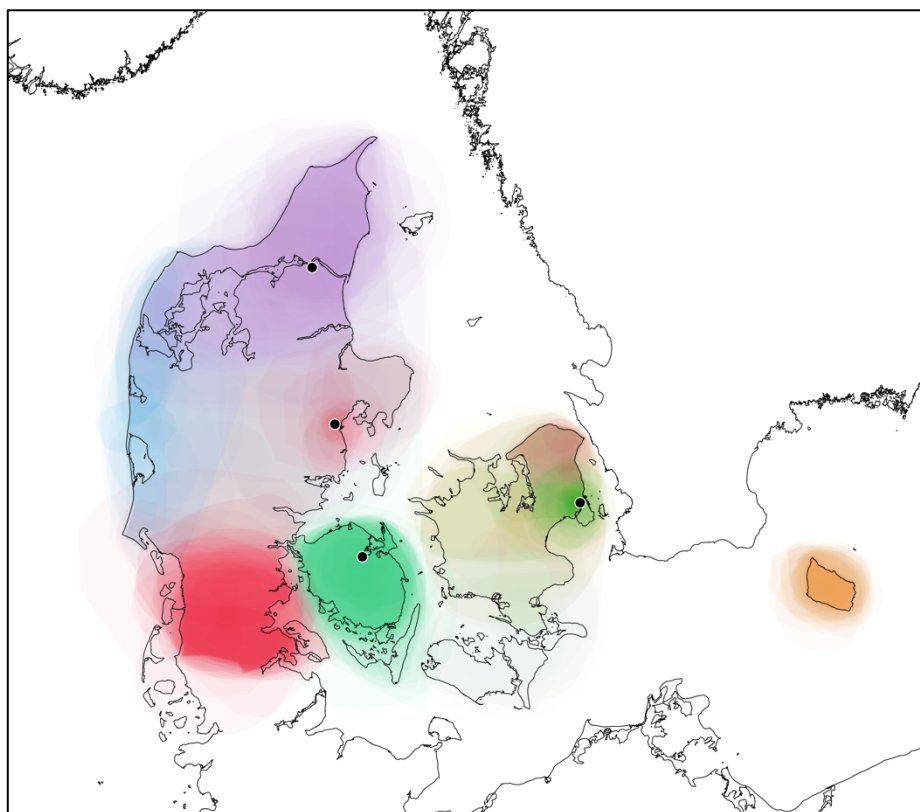
Figur 3: AU-respondenternes perceptuelt fremtrædende varieteter. Varieteterne er rangordnet fra øverst til venstre (søndersjysk) til nederst til højre (østjysk) jf. tabel 1.

Figur 4: KU-respondenternes perceptuelt fremtrædende varieteter. Varieteterne er rangordnet fra øverst til venstre (sønderjysk) til nederst til højre (sjællandsk) jf. tabel 1.

Figur 5: AU-respondenternes perceptuelt fremtrædende varieteter visualiseret samlet.

Figur 6: KU-respondenternes perceptuelt fremtrædende varieteter visualiseret samlet.

Ud fra tabellen og de forskellige kortvisualiseringer kan vi konstatere at respondenterne ikke opfatter Danmark helt ensartet sprogligt set. Der er i høj grad tale om stedbaserede, regionale inddelinger som passer godt på brede regionale skel, men inddelingerne svarer ikke til de traditionelle dialektinddelinger for fx Jylland som man vil kunne se i Jysk Ordbog (jf. desuden fx Bøegh 2022 for et supplerende eksempel). Resultaterne understøtter dermed en grundlæggende pointe fra bl.a. Preston (fx 1982, 1986, 1989): Der er ikke nødvendigvis direkte sammenhæng mellem de varieteter sprogforskere og sprogbrugere identificerer og betragter som mest fremtrædende (jf. også Cramer 2021:3 f.). 9 ud af i alt 14 varieteter med høj enighedsgrad (64,3 %) går igen hos AU- og KU-respondenterne. Overordnet set er der dermed tale om sammenlignelige billeder, hvis vi ser bort fra forskelle i rangordninger af individuelle varieteter og varieteter der ikke figurerer hos begge respondentgrupper.

For begge respondentgrupper er *sønderjysk* den mest fremtrædende varietet. Respondenternes perception af denne varietet modsvarer flere videnskabelige undersøgelser af den status sønderjysk har i det danske sprogsamfund som stadig aktiv, om end til en vis grad også nivellerende dialekt (jf. Monka 2013; Maegaard & Quist 2020). Montgomery (2012) forklarer nogle lignende resultater i Storbritannien (jf. desuden resultater for USA i fx Preston 1986) med henvisning til at de varieteter og sproglige områder der er de mest veletablerede i den kollektive nationale bevidsthed (det kan være pga. reelle sproglige forskelle, men også fx stigmatisering), opleves som kulturelt fremtrædende af sprogbrugerne, som derfor konsekvent indtegner dem. Også *fynsk*, *bornholmsk*, *nordjysk* og *københavnsk* kan siges at være veletablerede hos begge respondentgrupper. Ud over København (*københavnsk*) er Aarhus (*århusersk*) den eneste anden by der opnår en høj enighedsgrad.

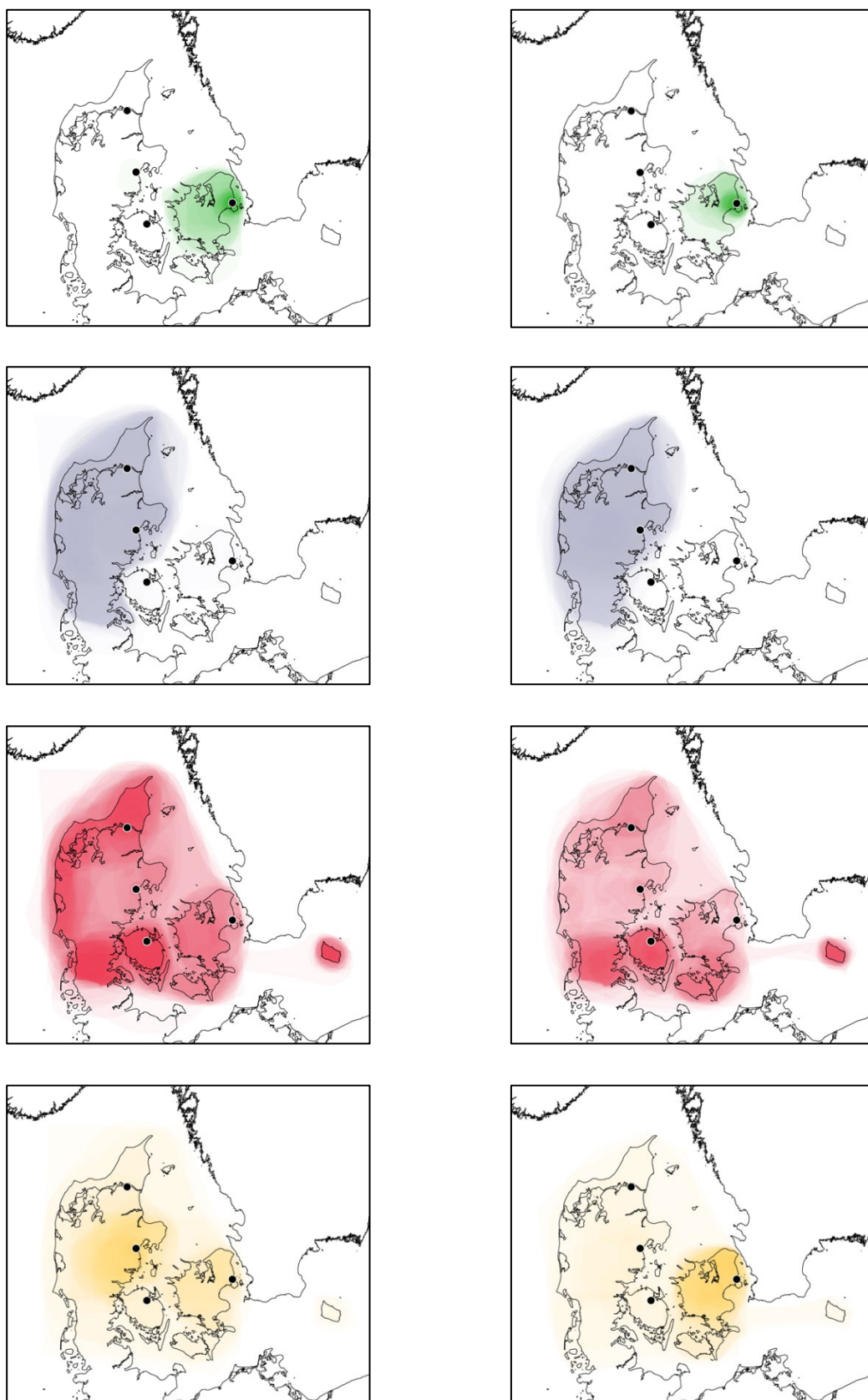
Resultaterne viser i tråd med tidligere forskning at sprogbrugere generelt er mere opmærksomme på sproglig variation i områder de selv har tæt kendskab til (fx Preston 1986; Montgomery 2012, 2022:171 f.). Dette afspejles mest tydeligt i forhold til varieteter med lavere enighedsgrad, men dog med multiple belæg ($n = 2-9$), hvor der ses en større grad af variation. Dette gælder også i forhold til respondenternes valgte betegnelser. KU-respondenterne har fx i mange tilfælde flere inddelinger i hovedstadsområdet; i tillæg til *Vestegnen* og *Amager* har de fx *nørrebro*, *vesterbro*, *frederiksberg* og *urban*. Tilsvarende identificerer AU-respondenterne hele 11 jyske byer (fx *Randers*, *Frederikshavn*, *Skive*) hvorimod eneste jyske by med mere end et enkelt belæg i vores KU-data er *Aalborg* (ud over Aarhus, som allerede nævnt). Desuden fungerer nogle af de mindre fremtrædende varieteter præciserende i forhold til de mere fremtrædende varieteter; fx skelner enkelte AU-respondenter ($n = 2$) mellem *vest-* og *østsønderjysk*,

hvilket forklarer hvorfor enighedsgraden for *sønderjysk* ikke er 100 % for AU-respondenterne som samlet gruppe.

Der er også variation i forhold til det overordnede billede, dvs. på baggrund af varieteterne med høj enighedsgrad, mellem AU- og KU-respondentgrupperne; fx er *vestjysk* hhv. 3. (AU) og 9. (KU) mest fremtrædende varietet, og omvendt er *nordsjællandsk* hhv. 6. (KU) og 11. (AU) mest fremtrædende varietet. Visuelt fremstår Jylland mere klart inddelt i forskellige områder på baggrund af AU-dataene, mens indtrykket på baggrund af KU-dataene er at Jylland fremstår mere ”udflydende”, og vice versa. *Vestjysk* er et eksempel på en varietet som er perceptuelt fremtrædende hos begge respondentgrupper, men hvor området både fortolkes forskelligt i forhold til udbredelse og varierer tydeligt i forhold til farvekoncentration. AU-respondenterne skelner desuden mellem *midtjysk* og *østjysk*, hvor KU-respondenterne skelner mellem *sydsjællandsk* og desuden de overordnede kategorier *jysk* og *rigsdansk* (se mere i afsnit 4.2). Også disse resultater kan ses som udtryk for et lokalt orienteret fokus hos respondenterne; fx kan *jysk*, som kun er fremtrædende hos KU-respondenterne, tolkes som en for generisk kategori til at vække genklang hos AU-respondenterne. Tilsvarende figurerer *sjællandsk* hos begge respondentgrupper, men er mere fremtrædende i AU-resultaterne.

4.2. Sprogforskernes betegnelser

I dette afsnit ser vi nærmere på undersøgelsens *top down*-perspektiv, dvs. respondenternes placering af sprogforskernes betegnelser, dvs. *københavnsk*, *jysk*, *dialekt* og *rigsdansk*, i eksperimentets del 2. Spørgsmålet om hvad sprogbrugerne forstår ved sprogforskernes betegnelser, er interessant da det har vist sig at være langt fra entydigt, især ikke for betegnelsen *rigsdansk* (se fx Svenstrup & Thøgersen 2009; Maegaard & Quist 2020; Hansen 2022). Vores undersøgelsesmetode er derfor særdeles relevant idet vi får sprogbrugernes direkte input til hvor på danmarkskortet de mener disse varieteter findes. Hvor vi i afsnit 4.1 diskutererede resultater på baggrund af varierende enighedsgrad, så udfyldte alle respondenter (med enkelte undtagelser) opgaven i eksperimentets del 2 og placerede dermed alle fire varieteter. Resultaterne vises i figur 7. Bemærk at i de tilfælde hvor en varietet også optrådte i afsnit 4.1, svarer farvevalget her til det i de tidligere figurer; altså er *københavnsk* farvet grøn, *jysk* grå og *rigsdansk* gul; *dialekt* er farvet rød (samme farve som *sønderjysk* i afsnit 4.1).

Figur 7: Respondenternes placering af sprogforskningens betegnelser københavnsk (grøn), jysk (grå), dialekt (rød) og rigsdansk (gul). AU-resultaterne vises til venstre, KU-resultaterne til højre.

Som det fremgår af kortvisualiseringerne, er AU- og KU-respondentgrupperne på den ene side generelt enige om de geografisk lokaliserbare betegnelser *københavnsk* og *jysk*, med nogle relativt små forskelle. AU-respondenterne markerer oftere hele Sjælland som *københavnsk*, mens flere af KU-respondenterne er mere præcise, til trods for at flere af dem også angiver Nordsjælland og dele af Sydsjælland. Begge respondentgrupper angiver at *jysk* tales i hele Jylland. For KU-respondenternes vedkommende afviger det fra deres svar på opgave 1 hvor *jysk* er forskelligt fra *sønderjysk*, hvis afgrænsning endda ligger længere mod nord (jf. afsnit 4.1). På den anden side er begge grupper kun delvis enige om de umiddelbart ulokaliserbare betegnelser *dialekt* og *rigsdansk*. Ifølge respondenterne findes *dialekt* i hele Danmark, og de udpeger også særskilt Sønderjylland, Bornholm og Fyn som de steder hvor man taler (mest) *dialekt*. I tillæg ser vi tilsyneladende en nærhedseffekt: AU-respondenterne peger på *dialekt* i Jyllands vestlige og nordlige egne, og i en grad vi ikke genfinder hos KU-respondenterne der imidlertid, men i lidt mindre grad, udpeger det sydlige Sjælland. I tidligere studier anvender informanter ofte betegnelsen *dialekt* ('at tale bredt') i opposition til *rigsdansk* ('at tale fint') som hinandens modsætninger (fx Monka 2013; Hansen 2022), og set i dét lys kan respondenternes placeringer af *dialekt* tolkes som en markering af modsætningsforholdet mellem *dialekt* (substandard) og deres eget sprog (jf. også fx Preston 1999:xxxv; Montgomery 2012), og dermed en distinktion mellem 'center' og 'periferi'.

Et bemærkelsesværdigt resultat ses i forbindelse med respondenternes placering af *rigsdansk*. Som det fremgår af figur 7, kan vi observere to forskellige tendenser. Begge respondentgrupper angiver at *rigsdansk* tales i hele landet, og det stemmer i og for sig overens med Brink & Lunds (1975, 2018:197) definition hvor *rigsdansk* betragtes som ideologisk ulokaliserbart (jf. også figur 4, kort 10 i afsnit 4.1). Farvekoncentrationen er imidlertid forskellig på de to kort, dvs. at AU- og KU-respondentgrupperne forstår noget forskelligt ved *rigsdansk*. AU-respondenterne fremhæver primært et østjysk område hvor de mener der tales *rigsdansk*, og dernæst nærmest hele Sjælland. Imens fremhæver KU-respondenterne hovedparten af Sjælland, inkl. København, som det sted hvor de mener folk taler *rigsdansk*. Det betyder at begge respondentgrupper er enige om at *rigsdansk* ikke er geografisk neutralt, men altså lokaliserbart. Dette stemmer umiddelbart overens med resultaterne af de undersøgelser der sætter spørgsmålstegn ved ideen om København som eneste, entydige sproglige normcenter i Danmark (jf. også fx Svenstrup & Thøgersen 2009; Hansen & Goldshtein 2021; Hansen 2022), og det til trods for at vores eksperiment fremdrager respondenters bevidste opfattelser af sproglige varieteter i Danmark og deres indbyrdes hierarki. Hvor *rigsdansk* placeres, tyder vores resultater på, afhænger altså af hvor respondenterne kommer fra.

5. Opsamling og fremtidig forskning

I denne artikel har vi præsenteret et perceptuel-dialektologisk pilotforsøg hvori vi har afprøvet tegn-et-kort-metoden til at belyse sprogbrugerens opfattelser af og holdninger til sproglig variation i Danmark. Resultaterne af undersøgelsen tegner et billede af et sociolingvistisk sproglandskab som overordnet set er mere komplekst end antaget i tidligere forskning. Respondenterne identificerede sproglig variation i form af nogle overordnede, geografisk lokaliserbare varieteter, og anvendte tilsvarende betegnelser om disse opfattede sproglige forskelle og ligheder der til en vis grad stemmer overens med sprogforskernes betegnelser. Fx var AU-respondenternes inddeling af sproglig variation i Jylland mere finmasket end KU-respondenternes, og det omvendte gjaldt for KU-respondenternes inddeling af Sjælland. Respondenterne var dermed tilbøjelige til at beskrive det område de selv kommer fra, mere nuanceret og præcist. Undersøgelsen vender ikke fuldstændig op og ned på det sprogideologiske billede fra tidligere sociodialektologisk forskning, men den føjer et nyt perspektiv til den igangværende udforskning af sociolingvistisk variation og forandring i Danmark, bl.a. ved at kaste nyt lys på respondenters opfattelse af nogle af de mest gængse betegnelser vi sprogforskere anvender, herunder den ulokaliserbare betegnelse *rigsdansk*.

Grundet pladsbegrænsninger har vi kun præsenteret en delmængde af resultaterne fra vores tegn-et-kort-eksperiment. Vi har bl.a. undladt at diskutere de holdningsdata respondenterne indtegnede på deres kort. Respondenterne delte relativt stereotype forestillinger om landsdelene når de blev spurgt til det; fx er Nordsjælland for en respondent ”lyden af penge”, og Sønderjylland lyder ”bondsk”. Dette materiale fortjener en nøjere granskning. Resultaterne af undersøgelsen er baseret på besvarelser fra 98 respondenter, og i fremtidig forskning bør projektet derfor skaleres op, og perspektiver fra flere og andre typer respondentgrupper bør inddrages (jf. også fx Montgomery 2022:165). Vi ønsker bl.a. at undersøge folkeskoleelever, der kan antages at være mere umiddelbare i deres tilgang til at besvare tegn-et-kort-opgaven end BA-studerende, og det vil ligeledes være interessant at inddrage andre grupper af voksne sprogbrugere og her undersøge om der er forskellige opfattelser ud fra om respondenter kommer fra landet (fx Vestjylland, Nordjylland, Sønderjylland) eller fra byen (fx Aalborg, Odense), om der er forskel på hhv. ældre og yngre respondenter besvarelser etc. Nærværende pilotundersøgelse er derfor et første skridt i retning af at indføre tegn-et-kort-metoden som et nyt tiltag i sociodialektologien i Danmark.

Litteratur

- Bounds, Paulina & Charles J. Sutherland (2018) Perceptual basemaps reloaded: The role basemaps play in eliciting perceptions. I *Journal of Linguistic Geography* 6:145-166.
- Brink, Lars & Jørn Lund (1975) *Dansk Rigsmål. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København*. Bd. 2. København: Gyldendal.
- Brink, Lars & Jørn Lund (2018) Yngre nydansk. I Ebba Hjorth et al. (red.). *Dansk Sproghistorie*. Bd. 2. København & Aarhus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Aarhus Universitetsforlag:197-228.
- Bøegh, Kristoffer Friis (2022) Om dialektcykelturen i 1940 og udforskningen af artikelgrænsen mellem øst- og vestjysk. I *Ord & Sag* 42:31-44.
- Bøegh, Kristoffer Friis, Peter Bakker, Inger Schoonderbeek Hansen & Carsten Levisen (2023) The Beginning of Quantitative Sociolinguistics in the Nineteenth Century: The Dane Anker Jensen (1878–1937) and his pioneering study “The Linguistic Situation in the Parish of Aaby, Aarhus County” (1898). I *Historiographia Linguistica* 49(2/3). DOI: 10.1075/hl.00114.boe
- Cramer, Jennifer (2021) Mental maps and perceptual dialectology. I *Language and Linguistics Compass* 15(2):1-15.
- Hansen, Inger Schoonderbeek & Yonatan Goldshtein (2021) Popular geopolitics and the conceptualization of linguistic norm centres. I *Journal of Postcolonial Linguistics* 5:204-225.
- Hansen, Inger Schoonderbeek (2022) Findes der en særlig jysk sprogidentitet? I *NyS* 61(3):73-125.
- Jysk Ordbog (2000-) Sidst tilgået den 11.01.2023 på <http://jyskordbog.dk/jyskordbog/ordbog.html>
- Kristiansen, Tore (1991) Sprogholdninger hos folkeskolelærere, unge mennesker og personalechefer på Næstvedegnen. I *Danske Folkemål* 33:51-62.
- Kristiansen, Tore (2009) The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. I *Acta Linguistica Hafniensia: International Journal of Linguistics* 41:167-192.
- Kristiansen, Tore (2018) Sociodialectology. I Charles Boberg, John Nerbonne & Dominic Watt (red.). *The Handbook of Dialectology*. Hoboken: Wiley-Blackwell:106-122.
- Kristiansen, Tore (2020) Sprogets væsen og det gode sprogsamfund – som jeg har set det. I *Danske Talesprog* 20:7-32.
- Ladegaard, Hans Jørgen (1999) Dansk rigsmål i et socialpsykologisk perspektiv: En diskussion og empirisk analyse af rigsmålsbegrebet. I *Danske folkemål* 3:3-43.
- Maegaard, Marie (2007) Udtalevariation og -forandring i københavnsk: En etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole. I *Danske Talesprog* 8. København: Hans Reitzels Forlag.
- Maegaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (2020) *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. New York: Routledge.
- Maegaard, Marie & Pia Quist (2020) Perception, Recognition, and Indexicality. Experimental Investigations of Variation in Northern Jutland, Southern Jutland, and in Bornholm. I Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.). *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. New York: Routledge:145-168.

- Monka, Malene (2013) Sted og sprogforandring: en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. I *Danske Talesprog* 13. København: Museum Tusculanum.
- Montgomery, Chris (2012) The effect of proximity in perceptual dialectology. I *Journal of Sociolinguistics* 16:638-668.
- Montgomery, Chris & Philipp Stoeckle (2013) Geographic information systems and perceptual dialectology: A method for processing draw-a-map data. I *Journal of Linguistic Geography* 1:52-85.
- Montgomery, Chris (2022) Perceptual Dialectology. I Ruth Kircher & Lena Zipp (red.). *Research Methods in Language Attitudes*. Cambridge: Cambridge University Press:160-182.
- Pedersen, Inge-Lise (2003) Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. I *International Journal of the Sociology of Language* 159:9-28.
- Preston, Dennis Richard (1982) Perceptual dialectology: Mental maps of United States dialects from a Hawaiian perspective. I *University of Hawaii Working Papers in Linguistics* 14 (2):5-49.
- Preston, Dennis Richard (1986) Five visions of America. I *Language in Society* 15:221-240.
- Preston, Dennis Richard (1989) *Perceptual dialectology: Non-linguists' view of aerial linguistics*. Dordrecht: Foris.
- Preston, Dennis Richard (1999) Introduction. I Dennis Richard Preston (red.). *Handbook of Perceptual Dialectology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company:xxiii-xl.
- Preston, Dennis Richard (2018) Perceptual dialectology. I Charles Boberg, John Nerbonne & Dominic Watt (red.). *The Handbook of Dialectology*. Oxford: Wiley & Sons:177-203.
- QGIS Development Team (2023) *QGIS Geographic Information System*. Sidst tilgået den 11.01.2023 på <http://qgis.osgeo.org>
- Quist, Pia (2005) *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole. En etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. København: Museum Tusculanum.
- Svenstrup, Christoph Hare & Jacob Thøgersen (2009) On the discursive construction of ”rigsdansk”, ”jysk”, ”københavnsk” and other varieties among adolescents in western Jutland. I Marie Maegaard et al. (red.). *Language attitudes, standardization and language change: Perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Oslo: Novus forlag: 181-210.